

Vor Vandløbslovgivning, belyst fra et hydro- teknisk Standpunkt.

II. Bands Afledning.

Foredrag holdt i det kongelige Landhuusholdningselskab den 15. Februar 1860
af polyt. Kand. D. Hannemann.

Det Foredrag, jeg i forrige Møde havde den Ære at holde for nærværende Forsamling, omhandlede hovedsagelig kun Lovgivningen for Bandets Benyttelse, og jeg har saaledes endnu tilbage at udtale mig angaaende Lovgivningen for Bands Afledning. I denne Retning synes Lovene mig ikke at behøve saa gjennemgribende Forandringer, som i hvad der angaaer Bandets Benyttelse; man trænger her hovedsagelig til Fuldstændiggjørelse af Lovene og til at faae alle herhenhørende Bestemmelser principmæssig ordnede under Et, til Lettelse for Opfatningen af dem, der skulle bruge denne Deel af Lovgivningen. Kun i Henseende til Bandmøllerne, forsaavidt de træde iveien for Bandets Afledning, troer jeg at det vil være baade nyttigt og retfærdigt at fastsætte en indgribende Bestemmelse for at bøde paa den Skade, nogle af dem gjøre, ikke blot for Agerbruget, men ogsaa for Sundhedsvæsenet.

Hvad jeg i det forrige Foredrag har fremsført om Eiendomsretten til Vandløbene, danner ogsaa en Deel af den Basis,

hvorpaa jeg stiller mig ved Betragtningen af Forholdene ved Vandets Afledning; her bliver det Bredeiernes af Jurister paaftaaede Eiendomsret over Vandløbenes Bund, jeg maa benegte, ligesom jeg tidligere har maattet benegte deres paaftaaede Eiendomsret til Vandløbenes Vand. For at undgaa Misforstaaelse bemærkes, at det kun er Eiendomsretten, der benegtes, men ikke Brugsrettigheden for Møllere eller andre Bredeiere til jaameget Vand, som de have taget i faktisk Brug og behøve til deres Mølle drift eller Engvanding.

Ogsaa for Vand's Afledning gjælder, ligesom for Vand's Benyttelse, at man ikke naaer Maalet, førend man har tilveiebragt baade en teknisk Administration og private Teknikere, som kunne handle efter Principer og Beregning istedetfor at gaae frem efter et ofte temmelig løst Skjøn.

Vandløbene ere meget variable Gjenstande, som, naar de overlades til sig selv, lidt efter lidt forandre sig og tilsidst blive saa forvildede, at de ikke mere opfylde deres naturlige Bestemmelse. Naar et Vandløb er i normal Tilstand, maa det ved stadigt Eftersyn, ved Forhindring af Privates Overgreb og ved god Vedligeholdelse bevares i denne Tilstand; men er det engang forvildet, saa er det ikke nok at holde Tilstanden vedlige, saa at den ikke forværres, men man maa regulere det, d. v. s. bringe det i en normal Tilstand, hvor Vandløbet's Leie passer efter Faldet og Vandmængden, og hvor Vandløbet opfylder sine naturlige Bestemmelser, deels at danne en Hovedmodtager for Vand's Afledning, og deels at kunne afgive sit Vand til de omliggende Jorders Frugtbargjørelse*). Disse to Fordringer staae i Strid med hinanden; undertiden kunne de forenes, undertiden ikke, og i sidste Fald maa da Vandets Benyttelse opgives enten ganske eller tildeels, da Hovedsagen er og maa blive, at Vandløbene tilfulde

*) At regulere et Vandløb er ikke altid altsedes eensbetydende med at fæere alle Krumninger bort; der ere tværtimod Tilfælde, hvor dette vilde være en Feil.

opfyldte deres fornemste naturlige Bestemmelse, at danne Hovedveiene for Bortførelsen af det overflødige Vand, som samler sig i Jordforpen.

Anordn. af 29. Juli 1846 deler Vandløbene i de større og de mindre, under hvilke sidste ikke indbefattes dem, der ere saa ubetydelige, at de faae aldeles privat Karakter og kun vedrøre Enkeltmand.

A. De større Vandløbs Regulering og Vedligeholdelse.

Anordn. 29. Juli 1846 § 27 tillader ethvert Amtsråd, naar samme maatte ansee det fornødent, at antage en kyndig Mand til Hjælp ved Reguleringsarbejderne og ved Kontrollen med de større Vandløbs Vedligeholdelse. Det vilde være rigtigere, om Loven i Fremtiden paabød ethvert Amtsråd at antage en ansvarlig Vandløbstekniker, gennem hvis Hænder alle Vandvæsenssagerne vedkommende Projekter, Betænkninger og Kjendelser maatte passere. Man maa komme bort fra den Tro, at alle Vandvæsenssager kunne afgjøres paa Slump, blot ved „Besigtigelse af Aastedet“; jfr. Anordn. 29. Juli 1846 § 13, hvoraf hiin Tro tydeligt fremskinner, idet der advares imod at foretage Rivellementer eller andre forberedende Arbejder, medmindre de ere „uomgængelig fornødne“. Men hvem skal kunne bedømme, hvilke forberedende Arbejder der ere fornødne, saalænge man ingen tekniske Fagmænd har, og hvem skal uddrage de rette Resultater af hine forberedende Arbejder? Om der bør ansættes en særskilt Tekniker for hvert Amt, eller om flere Amter skulle forene sig om en Tekniker, eller om man skal gjøre Amtsvæiinspektorerne til Vandløbsinspektorer, naar de egne sig dertil, alt dette er et sekundært Spørgsmaal; Hovedsagen er at man bliver enig om, at Amtene bør have hydrotekniske Fagmænd i deres Tjeneste, foruden at der bør være lignende Fagmænd til Disposition for de private Jordciere. Saalænge ikke hine Fagmænd ere tilveiebragte og have faaet passende Indflydelse i Administrationen, ville baade

Amtsraadene og Landvæjenskommissionerne i mange af de herhenhørende Sager risikere at samle iblinde.

I nævnte Anordnings § 23 hedder det, at naar de forberedende Arbejder med Hensyn til et af de omhandlede Vandløb ere udførte, forfatter Amtsrådet et Regulativ for Vandløbet. Ved de „forberedende Arbejder“ sigtes vel ifølge det Ovenanførte nærmest til Landvæjenskommissionens „Besigtigelse af Aastedet“. Angaaende Regulativernes Indhold oplyser § 12, at dermed menes „Bestemmelser om Vandløbenes Retning, Brede, Dybde og Fald; Steenkisters og Broers Bestaffenhed; de fornødne Flodemaal; hvo der er forpligtet til Vandløbets første Oprensning og dets Vedligeholdelse; Maaden hvorpaa samme skal udføres; hvo dermed skal have det stadige Indseende; hvorledes der skal forholdes med den opgravede Jord; til hvilken Tid den sædvanlige aarlige Oprensning bør være fuldført; naar Syn herover vil være at optage m. v.“

De første af Fordringerne i § 12 ere noget vagt udtrykte, og i adskillige af de derefter forfattede Regulativer ere Angivelserne endnu vagere, idet de ikke engang indeholde saameget, som Anordningen fordrer. Hvad skal forstaaes ved et Vandløbs Brede? I et Tverprofil vil Bredden vige sig mindst ved Bunden og tiltagende opøfter, formedelst Sidernes Skraahed. Det bliver altsaa meget forskjelligt, om man mener Bredden i Bunden; eller Bredden i Vandspeilet, hvilken varierer i et og samme Tverprofil efter den forskjellige Vandstand, som følger med Aarstiden og Veirliget; eller Bredden i den øvre Jordkant, hvilken Brede for eens Tverprofiler maa variere meget efter Indskæringsdybden (eller med andre Ord: efter Breddernes Høide). Og hvad skal forstaaes ved Vandløbets Dybde? Skal Dybden regnes fra Vandspeilet? Dette er meget foranderligt og giver intet bestemt Udgangspunkt, hvor man ikke har faste i Vandløbet indsatte Vandmærker, hvorpaa Vandstanden observeres; dertil kommer at man ikke kan sige: der skal udgraves til man faaer den og den Vanddybde, thi Vand-

Dybden tiltager ikke altid i samme Forhold som Udgravningsdybden, og der kan være Tilfælde, hvor Vanddybden aldeles ikke bliver større derved at man fordyber Aaleiet, idet Bandspeilet synker efter i samme Grad som man graver Bunden dybere. Eller skal man regne Vandløbets Dybde fra Overkanten af de tilstødende Bredder? Dette Udgangssted for Maalet er altfor ubestemt, deels paa Grund af Breddernes ueensformige Bestaaffenhed, deels paa Grund af at Vandløbets Bund ikke altid bør holdes parallel med Hældningslinien for den Jordflade, hvori Vandløbet er udskaaret.

I intet af de Regulativer, jeg har havt Leilighed til at see, har jeg fundet Angivelse af Vandløbets Fald paa de forskjellige Strækninger. I enkelte fandtes Bundbredden angiven, men ingen Dybdeangivelse. I andre fandtes anført en vis Brede uden Bestemmelse af hvor i Tversnittet Bredden er tagen eller skal tages, og endvidere om Dybden kun, at Vandløbet skal oprenses til „fornøden Dybde.“ I nogle regnedes Dybden fra Jordoverfladen, i andre var der aldeles ingen Bestemmelse hverken om Brede eller Dybde, og ja fremdeles. Ved det Foransorte haaber jeg at have gjort Regulativernes Usikkerhed i denne Henseende indlysende. For de større Vandløb burde man ikke tale løst om Brede og Dybde, men derimod bestemme deres Tverprofilers Figur og Dimensioner, og fastsætte Høidebeliggenheden af disse Profilers Bundlinie paa bestemte Steder af Vandløbet i Forhold til faste Punkter udenfor Vandløbet; denne Høideforskiel kan kontrolleres ved Sigte med Nivelleerinstrument.

Det var ønskeligt, at Loven, istedetfor de vage Bestemmelser om Regulativerne, udtalte bestemte og nøiagtige Forordninger af omtrent følgende Indhold:

For ethvert af de større Vandløb skulle Amtsrådene for Amtrepartitionssfondets Regning lade udarbejde et Kaart og et fuldstændigt Nivellement.

Til Kaartene kunne Kopier af Matrikelkaartene benyttes, idet de forsynes med et tilstrækkeligt Antal Maal for Vandløbs-

leiets øvre Brede; ved denne Brede skal paa ethvert Sted forstaaes den horisontale Afstand imellem de to Linier, hvori Vandløbsleiets flæder Jordoverfladen. Paa passende Steder skal der ved Bredderne anbringes faste Punkter, hvis Afstand fra Bredlinierne angives, og som skulle tjene til Kontrol imod mulige succesfulde Forandringer i Vandløbets Leie.

Disse faste Punkter tjene tillige som Støttestrukturer for Nivellementet, der som Resultat skal give et Længdeprofil baade af Vandløbets Speil ved Middelvandstand og af Vandløbets Bund.

Paa Steder, hvor vedkommende Tekniker anseer det nødvendigt, nivelleres tillige et Tverprofil over Vandløbet og de nærmeste Jorder; paa disse Profiler angives foruden Middelvandstanden ogsaa Oversvømmelsesgrænsen ved Høivandstand (som indfinder sig efter Sneesmeltning og stærke Regnskyl).

Med Saartet skal følge en Beskrivelse af Vandløbet, af de til samme hørende Broer, Sluser og Stembærker, med nøiagtig Angivelse af disses Beliggenhed, Konstruktion og Dimensioner.

Paa et tilstrækkeligt Antal Steder maales Vandløbets Vandføring (i Kubikfod pr. Sekund) ved Middelvandstand.

Paa Basis af de saaledes erholdte Data udarbejder Amtets ansatte Vandløbstekniker, om fornødent efter Raadslagning med de tilstødende Amters Vandløbsteknikere, et Projekt for Vandløbets fuldstændige Regulering*), hvis Hovedformaal skal være at bringe Vandløbet til saa fuldstændigt som muligt at opfylde sin naturlige Bestemmelse at tjene som Hovedafledningsvei for Vandet fra hele det til Vandløbet hørende Opland. Saavidt muligt tages tillige i Projektet Hensyn til Vandets nuværende

*) Jo mere og bedre der isorveien er gjort ved Reguleringen, desto simplere bliver naturligvis Projektet. For de Vandløb, som allerede ere regulerede og befindes aldeles tilfredsstillende, tjene de ovennævnte Arbejder til at konstatere den Tilstand, hvori Vandløbene ere og bør holdes, og til Grundlag ved Ordningen af Vandets nuværende eller senere Benyttelse.

eller eventuelle Benyttelse til Engvanding, dog saaledes at det sidste Hensyn altid træder tilbage, hvor det kommer i bestemt og uopløselig Kollision med det første.

Tillige udarbejdes en Kataster for Reguleringsudgifternes Fordeling imellem de Nyttehavende. Nyttegrændsen bestemmes bedst ved en Linie, som omtrentlig angiver Overskæringen af Vandløbsdalens Overflade med Vandspeilet, naar dette tænkes hævet et vist Antal Fod.

Amtsraadet skal lade Projektet samt Udgiftsfordelingen henligge i to Maaneder til offentligt Eftersyn paa passende Sted, helst paa Vandløbsinspektørens Kontor, for at alle Vedkommende kunne faae Leilighed til i dette Tidsrum at gjøre sig bekendte dermed og fremkomme med deres Fordringer og Indsigelser. De, som blive underkastede en Expropriation, skulde personlig underrettes derom. De fremkomne Stridspørgsmaal paakjendes af Landvæsenskommissionen, eventuelt af Overlandvæsenskommissionen, hvorefter det hele Projekt indsendes til Indenrigsministeriet med Ansøgning om dettes Approbation.

Naar Projektet er bragt til Udførelse ifølge Lov af 17. Januar 1859 §§ 1—2, skulde, foruden Rettelserne i Løbet, samtlige Tilstørrelser, som vedkomme Vandløbet's Dimensioner, Dybde- og Høideforhold, indtegnes paa Vandløbskaartene, der da tjene som officielle Dokumenter, hvortil man har at holde sig i alle Vandløbet vedkommende Stridspørgsmaal. Kopier af disse paaskrevne Kaart indsendes til Indenrigsministeriet. —

Grændsen imellem et Vandløb og de tilstødende private Grunde maa ligge i de to Linier, hvori Vandløbet's Leie skærer Jordoverfladen. Jeg veed vel, at vi have juridiske Forfattere, som ere af den Mening, at Vandløbene's Bund maa tilhøre Bredeierne, saaledes at Midtstrømslinien danner Grændsen for de private Grunde (jfr. Gram's Formueret); men saalænge man ikke kan paavise et eneste bestemt Sted i vor Lovgivning, hvori dette udtales, maa det være tilladt at troe, at hine Jurister i Mis kjendelse af Sagens

Natur og Betydning ere komne paa Afvei. Nogen Analogi fra Norske Lov behøve vi vel heller ikke at respektere, lige saa lidt som man uden videre kunde anføre holsteenste Lovbestemmelser som Rettesnor hos os. I Modsætning til Norske Lovs vel ligefremme Udtalelse er det netop paafaldende at see den omhyggelige Forsigtighed, hvormed Danske Lov har undgaaet enhver Udtalelse om selve Eiendomsretten til Vandløbene, som om denne Lovs Udarbejder har sølt hiint Eiendoms spørgsmaals Banskkelighed og tillige anseet dets Besvarelse ved Loven for under de daværende Forhold usornoden. Naar Lovgivningen intet Bestemt har udtalt, gjør man bedst i at holde sig til det Fornuftigste, som er, at Vandløbene ikke ere Bredeiernes Privateiendom, men et offentligt Gode, hvis Vedligeholdelse og Benyttelse i Get og Alt underlægges en offentlig, teknisk sagkyndig Administration. Først naar denne Betragtningssmaade af Vandløbenes Eiendomsforhold anerkjendes, kan der uden Modsigelser i Lovgivningen komme Orden, Sikkerhed og Fasthed ind i Vandvæsenforholdene, baade hvad Vandets Afledning og dets Benyttelse angaaer. I Henseende til Benyttelsen har jeg i mit forrige Foredrag paaviist, at netop den nu for store Frihed eller rettere Vilkaarlighed i Benyttelsen fremkalder en Usikkerhed, som er Skyld i, at saameget Vand løber ubrugt til Stranden. Endnu skal jeg bemærke, at Danske Lovs 5—10—42 giver Bredeierne Fisserettighed saalangt deres Jordgrund strækker langsmed Vandløbet og indtil Midtstrøms; men det vilde være vel driftigt herfra at slutte til nogen Eiendomsret over Vandløbets Vand eller Bund*).

*) Efter en fransk juridisk Forfatter anføres Følgende om Romerrettens Opfatning af dette Forhold. Efter Digest. ere nogle Vandløb offentlige, andre ikke; til offentlige Vandløb regnes alle de, som ere perennerende, d. v. s. som føre Vand hele Aaret igjennem (Dig. lib. XLIII leg. 1 § 3: Flumina quædam publica sunt, quædam non. Publicum flumen esse Cassius definit, quod perenne). Vandløbets Leie var offentligt som Vandløbet selv (Dig. lib. XLIII § 7: quia impossibile est ut alveus fluminis publici non sit publicus). Dig. gjør ingen Distinction imellem seilbare og useilbare Vandløb. Hvor Romerretten taler

Bandloven kunde indeholde en Bestemmelse om, at i de Tilfælde hvor man ikke nøies med at udvide et Vandløbs Leie, men hvor man stedviis ganske forlader det gamle Leie for at grave et nyt, der skulle de Jordeiere, fra hvem Pladsen til det nye Leie exproprieres, være pligtige at modtage det gamle Leie som deelviis Erstatning efter Taxation.

I Henseende til Vandløvenes Regulering og Vedligeholdelse er det en meget glædelig Forbedring, vor Lovgivning har faaet i §§ 1—2 af Lov 17. Januar 1859, hvorved Amtsrådet bemyndiges til med Indenrigsministeriets Samtykke at overtage for Amtets Regning Arbeidet ved Reguleringen og Vedligeholdelsen af enten alle eller nogle af de i Amtet værende større Vandløb, saaledes at de ved de nævnte Arbejder foranledigede Bekostninger godtgjøres Amtsrepartitionsfondet ved Bidrag af dem, der ønske disse Foranstaltninger, eller til hvis Nytte de væsenlig udføres; men det er mindre heldigt, naar der i Henseende til sidstnævnte Sætning henvises til Anordn. 29. Juli 1846 § 17. I denne hedder det nemlig: „Som almindelig Regel for Deeltagelse saavel i den første Dyprensning og Regulering som i den fremtidige Vedligeholdelse af de omhandlede Vandløb fastsættes, at samme skal paahvile den, der ved Undersøgelse findes at have Nytte af disse, altsaa i paasende Forhold

om private Vandløb, menes derved dem der ere tørre paa en vis Tid af Aaret, saaledes som hyppigt er Tilfældet selv med temmelig store Strømme i Bjerglande. — Denne Betragtningssmaade er naturlig, thi hine Strømmes Leie kan en Tid af Aaret tages i virkelig Besiddelse. Den Paastand at Vandløbene ikke bør betragtes som Privateiendom, er ikke enestaaende, men forsvares af Proud'hon: Dom. publ. II; Merlin: Rép. de jurisprud. v. rivière; Rives: De la propriété du cours et du lit des rivières; Foucard: Elém. de droit publ. et admin. t. III; Foucard: Revue de législ. et de jurispr. 1836, t. IV; Laferrière: Cours de droit administratif; Husson: Des travaux publics, t. II; Chevalier: Jurispr. administr. t. I; Fournel: Traité du voisinage, t. I; J. de Valserres: Manuel de droit rural, II. part.; Royer-Collard: Revue de législ. 1835, t. I; Caron: Actions possessoires; 2c. 2c.

ikke alene dem, hvis Jorder grændse til selve Vandløbene, men ogsaa dem, hvis Jorder støde til de Søer, eller dem der ere lodtagne i de Enge og Moser, hvorfra Løbene have deres Oprindelse, og overhovedet Enhver, der, selv uden at hans Jorder støde til Vandløbene, dog har Nytte og Interesse af deres Vedligeholdelse."

Her paalægges altsaa de nævnte Byrder dem, der have Nytte af Vandløbene („diøse"), og hvilke nærmere bestemmes som dem, hvis Jorder have Afløb til Vandløbene. Den, som har redigeret denne Lovparagraf, har neppe tænkt paa, at paa den Maade kom næsten hele Landet til at deeltage i Vandløbenes Regulering og Vedligeholdelse, thi næsten alle Jorder have tilsidst deres Afløb igjennem Vandløbene, idet diøse danne de sidste Hovedveie, som føre det Vand, der samles fra Markerne i Grøfter og mindre Vandløb, ud i Havet. Men der er mange Jorder, som have Nytte af Vandløbene idet de sende Vand til dem, men som ligge saa høit, at de aldeles ingen Nytte have af Vandløbenes Regulering og Vedligeholdelse, idet de nok blive af med deres Vand, om end Vandløbene komme i nok saa slet Tilstand. Saadanne Jorders Giere vilde det være ubilligt at medtage som bidragydende til de Vandløbene vedkommende Udgifter, og i Pragis holder man sig vel heller ikke strengt til Bogstaven i hiin Paragraf, men lader, forsaavidt jeg veed, paa mange Steder Regulerings- og Vedligeholdelsesbyrden ved de større Vandløb urettelig hvile alene paa Bredeierne, i Følelsen af det upraktiske og forvirrede ved Bestemmelsen i § 17. For at undgaae Misforstaaelser og Misgreb vilde det være heldigere om hiin § lød omtrent saaledes: Udgifterne ved Vandløbenes Regulering og Vedligeholdelse skulle paahvile dem, der vilde have Skade af Vandløbenes slette Tilstand, derunder altid indbefattet alle dem, der benytte Vandløbenes Vand som Drivkraft eller til Engvanding. — For en Tekniker vilde det ikke være vanskeligt ved Nivellement at bestemme Grændsen for den Zone, som vilde lide ved for-

megen Fugtighed, naar Vandløbets flette Tilstand gjorde Vandafledningen ufuldstændig. —

For at beskytte Vandløbene imod skadelige Uordener eller Indgreb fra Privates Side, imod Alt hvad der kan forringe Dybden, indsnævre Løbet, forandre Retningen eller paa anden Maade beskadige Vandløbene, vilde det være godt, om Lovgivningen indeholdt bestemte Forbud, for hvis Overtrædelse der fastsattes bestemte Straffe. Det maatte saaledes forbydes: egenmægtig at forandre Vandløbets Leie; at gjøre nogen Træ- eller Buskplantning i mindre end fire Alens Afstand fra Bredderne; at opføre nogen Bygning eller henlægge noget Dplag af Gødning, Jord, Sand, Steen, Træ, Riis eller andre Materialier indenfor denne Afstand fra Bredderne; at tage nogetsomhelst Materiale, saasom Græsterv, Dynd, Sand, Gruus fra Vandløbenes Leie; at beskadige, gjøre lavere eller paa nogen Maade svække Vandløbenes Bredder; at standse Vandets Flugt, navnlig ved at kaste Afald, Jord, Halm og andre Gjenstande ud i Vandløbet; at optage eller forandre Stillingen af Vandmærkerne; at gjøre uden Administrationens Tilladelse nogen Forandring ved de bestaaende Stenværker og Indløbsfluser. —

En væsentlig Hindring for Vandløbenes Regulering ere paa nogle Steder Vandmøllerne, nemlig naar Vandet for Møllens Skyld er stemmet saa høit iveiret, at de omliggende lave Jorder, som skulle have Afløb til Vandløbet, ikke kunne i tilstrækkelig Grad blive af med deres overflødige Vand og blive sure, usrugtbare, ofte endog ligefrem usunde, idet det i Jorden stillestaaende Vand ved sin Gæring fordærver Luften og foranlediger Febersygdomme. I nogle Tilfælde kan Teknikeren finde Midler til at ophæve Møllens skadelige Indflydelse uden Møllens Nedlæggelse, i andre Tilfælde ikke, og Vandløbet kan da ikke blive reguleret saaledes at det opfylder sin naturlige Bestemmelse, medmindre Møllens Stenværk tages bort. Landmændene have hyppig nok klaget og forlangt de skadelige Møllers Expropriation; Fordringen har været fremsat paa Rigsdagen,

men er standset formedelst utilstrækkelige Oplysninger om dens Bigtighed, formelle Betænkkeligheder og vidtdreven Respekt for en disputabel Eiendomsret*). At Fordringen har Betydning, kan sees alene deraf at der, som det paa Rigsdagen er fremført, findes Møller, der i eet Aar gjøre langt mere Skade end hele Møllen er værd. Det vilde være interessant at faae statistiske Oplysninger om, hvormange Tønder Land der ere fordærvede af Møllerne, for at man derefter kunde bedømme, hvormegget Statens materielle Udvikling og det offentlige Sundhedsvæsen er interesseret i hiin Expropriationsfordring.

Expropriationsfordringen har været fremsat i videre Omfang, end det her anførte, hvilket muligviis har været medvirkende Grund til at den ikke har kunnet trænge igjennem. I mit forrige Foredrag har jeg allerede fremhævet, at man maa skjelne imellem to Tilfælde, nemlig: 1) naar Møllen blot skader Landbruget ved at bruge Vand, som Landbruget kunde benytte; i dette Tilfælde troer jeg at Expropriationsfordringen ikke bør gives Medhold, idet Mølle drift er en lige saa berettiget Industri som Landbruget, om det end ikke kan negtes, at Landbruget hyppig vilde bringe mest Udbytte af Vandet; 2) naar Møllen gjør Skade ved Vandets for de omliggende Jorder altfor høie Opstemning; i dette Tilfælde er Fordringen om Møllernes Nedlæggelse en alvorlig Overveielse værd. Hvorvidt er en saadan Opstemning lovlig? Jeg skal tillade mig et Par Bemærkninger desangaaende, men først, for at forebygge Enkeltets mulige Misforstaaelse, udtrykkelig fremhæve, at der her aldeles ikke er Tale om at gjøre nogenjomhelst

*) I Belgien træder Statsenssynet langt stærkere frem end hos os, overfor private Rettigheder. Men der er Forholdet forsaavidt anderledes, som den stærke Overbefolkning og deraf følgende store Nød have gjort det til Pligt for Regjeringen og Repræsentationen, ikke at vige tilbage for Indgreb i private Eiendomsforhold (naturligviis imod fuldstændig Erstatning) naar derved kan opnaaes en værdifuld Forøgelse af Landets Produktionsvæne. Som Exempel kan henvises til Expropriationsloven af 27. Marts 1847 for den belgiske Kampine.

Indsigelse imod Møllerens Udøvelse af hans Næringsvei, eller hans Ret til at drive og udvide denne saameget han lyst, men kun om hvorvidt det vil være rigtigt at lade ham bruge Vandkraft til at drive sit Værk, naar Vandkraften ikke kan anvendes uden ved at gjøre usforholdsmæssig stor Skade paa det omliggende Distrikt, ja maa ske endog forarsage Fare for Beboernes Sundhed.

Møllernes Forhold til Lovene om Møllenæring vedkommer os ikke her. Til at tage Vandet som Middel til sin Nærings Udøvelse har Mølleren, saavidt jeg veed, ikke behovet nogen Tilladelse. Naar man havde Udgang til Vandet, eller med andre Ord, naar man eiede en Grund som stødte til Vandløbet, saa kunde man bygge et Stenværk og benytte Vandkraften uden videre, idet Vandet igrunnen betragtedes som en herreløs Ting, som den offentlige Administration ikke tog sig noget af. Den Gæste som kunde gjøre virksom Indsigelse imod et nyt Mølleanlæg, var en anden Vandmøller, naar den nye Mølle skaffede ham skadeligt Bagvand. Om der ved den nye Mølle forarsagedes Skade paa omliggende Jorder, toges i Praxis ikke videre Hensyn til, især naar Skaden ikke skete pludselig, men forarsagedes ved at Mølleren lidt efter lidt stemmede Vandet høiere iveiret, hvorved det faldt vanskeligt at bevise Møllerens Overgreb, idet man ingen Flodemaal havde. Danske Lov siger vel i 5—11—1:

„Mand maa ei gjøre Mølle af ny, uden mand haver Dam og Damstød, og saa at Vandet flyder ej paa anden Mand's Eng eller Ager, og spilder ej med Bagflod de gamle Møller, der af Alders Tid været have. Vorder Mølle gjort uden Forbud og alle Mand's Paaklage, og fanger den, der bygte, tyve Mars Hævd derpaa uden Klage, da bør han at nyde Flod og Flodsted, Dam og Damstød og Damsbond. Talis derpaa, før Møllen vorder gjort, da skulle Synsmænd tilvisis at besigtige hvad heller han flyder paa egen eller paa anden Mand's Jord.“

Heraf sees at Oprettelsen af en Vandmølle er, og fra Danske Lovs Tid har været ulovlig, naar Møllen ved Opstemning gjør Skade paa Andenmands Eng eller Ager; ved Ordet „Skyder“ maa vel fornuftigviis ikke blot forstaaes formelig Oversvømmelse, men ogsaa Forsumpning og Forsuring. Men det synes rigtignok, efter dette Lovsted, at selv om Møllen gjør Skade, kan Mølleren dog faae Hævdret, naar der i 20 Aar ikke har været reist Klage derimod. Det var vistnok en overmaade uheldig Bestemmelse, at det overlodes Den, som led Skaden, at føre Beviis for denne Skade, thi hvorledes skulde Beviiset føres ligeoverfor Mølleren's Rei, naar den tidligere Tilstand ikke var teknisk konstateret, især naar Skaden var forøget succesfve. Rigtigere vilde det have været, om det var paalagt enhver Møller, inden Anlægget at skaffe kompetente teknisk kyndige Mænds Vidnessbyrd om, at det paatænkte Anlæg ved en vis Opstemning ingen Skade vilde forarsage; ved en saadan Bestemmelse vilde mange fordærvelige Misbrug være blevne forhindrede. Det er rimeligt nok, at mangan Mølle, som gjør Skade, har faaet Hævd ikke fordi der ingen Klage har været gjort, men trods Klagerne, idet disse ikke have kunnet afgjørende bevises ligeoverfor Mølleren's Benægtelse eller Paaastand om, at de paagjældende Jorder vare sure isorveien. Da Loven ikke fastsætter nogen Straf for ved Opstemning at fordærve Andenmands Jorder, har der heller ingen Risiko været for Mølleren ved at overtræde Lovens Forbud. I Danske Lovs 5—11—9 hedder det vel: „Stemmer mand Mølledam, eller andet Vand, højere end lovligt er, og det siden udbryder og gjør Skade paa andris Møller, eller Dæmninger, da bør hand at betale Skaden efter uvillige Mænds Sigelse.“ — Lovgiveren har her aabenbart viist meget uklare Forestillinger om hvad Skade en Mølle kan gjøre, saa at hiint Lovsted ikke kommer de omliggende Jorder til ringeste Nytte.

At der har været baade Overgreb fra Møllernes Side og Klager i Mængde, sees af Forordn. 25. Juni 1790 § 8,

hvor det hedder: „Skulde Rogen have dristet sig til ulovligen at stemme eller sælde Vandet i Aaer eller andre Vandløb, andre til Skade, da skal han derfor ansæes efter Lovens 5 Bogs 11 Cap. 6—9 Art., og vedkommende Stift- eller Amtmand skal, ved Aaernes Eftersyn, ogsaa tilsee om Vandmøllerne holde sig det lovlige Flodemaal efterretteligt, og hvor de intet skulde have, skal han besørge det efter lovlig Omgang bestemt.“ — Her bestemtes saaledes at der skulde sættes Flodemaal for Møllerne; men derved kunde idethøieste opnaaes, at Møllerne ikke fik Lov at vedblive at stemme Vandet høiere og høiere og saaledes altid forøge den Skade, de gjorde, thi den Høide, de engang paastode at have Hævd paa, beholdt de vistnok ved Flodemaalets Ansættelse. Ifølge Henviisningen til Lovens 5—11—9 kunde der kun forlanges Erstatning for Skade paa Dæmninger, men ikke for Skade ved Jorders Forsumpning, og samme Lovsted bestemmer ikke, at den Mølle-dam, der gjør Skade, skal sænkes til Skaden ophører. At idetmindste nogle Møllere usfortrødent ere vedblevne med deres succesfve Overgreb, fremlyser af at man i § 16. af Anordn. 29. Juli 1846 har fundet det fornødent at indskærpe den gamle Bestemmelse om Flodemaals Sættelse.

Nødsages man end til at indrømme Møllerne Hævdsret paa Brugen af saamegen Vandkraft, som de fra mindst 20 Aar tilbage have taget i faktisk Anvendelse, saa vil det dog indsees, at denne Møllernes Brugret i mange Tilfælde ikke hviler paa saa reen en Grundvold, som Nogle have antaget. Rogen Eiendomsret over de Vandløb, hvorved Vandmøllerne ere anlagte, kan man neppe tilkjende Mølleieerne uden ved en fuldstændig Misfjendelse af Sagens Natur. Møllerenes Ret er den samme som den, der tilkommer enhver Landmand, som i 20 Aar har ledet Vand fra et Vandløb over sine Jorder til disses Frugtbargjørelse, hverken mere eller mindre.

Naar den Skade, som adskillige Møller gjøre ved de om-liggende Distrikters Forsumpning, beviislig er af betydelig Udstrækning; naar Skaden har ikke blot statsøkonomisk, men

ogsaa sanitær Betydning, saa er der Grund til at opstille Fordringen om Ret til at expropriere hine Møllers Vandkraft i Almeenvællets Interesse. At henvise til den Udvei at gjøre særskilte Forslag til Expropriationslove for de enkelte Tilfælde, forekommer mig mindre heldigt, thi man vil vel ikke forlange, at Rigsdagen i et enkelt foreliggende Tilfælde skal kunne afgjøre det tekniske Spørgsmaal om Betydningen af den lokale Skade, som Møllen gjør. Rigsdagen kan kun afgjøre, hvilket Princip der under bestemte faktiske Forhold skal følges; Principets enkeltvise Anvendelse maa blive Administrationens Sag. Jeg tænker mig et Forslag til en almindelig Vandkraft-Expropriationslov omtrent saalydende:

Naar det isølge Amtets Vandløbsinspektørs med tekniske Oplysninger ledsagede Erklæring er uundgaelig nødvendigt for at faae et Vandløb fuldstændig reguleret saaledes, at det opfylder sin Bestemmelse at tjene som Hovedafledningsvei for de omliggende Jorder, at borttage Stenværket for en af Vandløbet dreven Mølle; naar det endvidere ved Landvæsenskommissionens med Talangivelsler ophyste Erklæring godtgjøres at Møllen, saalænge der til dens Drift anvendes Vandkraft, gjør usforholdsmæssig stor Skade i Sammenligning med sin Værdi ved at holde de omliggende Jorder i suur og sumpig Tilstand; naar Overlandvæsenskommissionen i Forbindelse med en tilforordnet Tekniker billige de tvende ovennævnte Erklæringer: saa skal Amtsraadet være bemyndiget til, i Mangel af mindelig Overenskomst med Mølleren og under Forudsætning af Indenrigsministeriets Approbation, at foranstalte Møllen som Vandmølle exproprieret og nedlagt, og lade sig de dermed forbundne Bekostninger erstatte af samtlige de Jordeiere, som nyde Godt af Foranstaltningen ved deres Jorders Befrielse fra det skadelige Vand. —

Desuden maatte en saadan Lov indeholde en Bestemmelse om hvormange Tagationsmænd der skulde udnævnes til Expropriationen og af hvem de skulde udnævnes; endvidere hvilke Principer man skulde følge ved Tagationsjummens An-

sættelse, — om man skulde søge at udfinde den i Brug tagne effektive Middel-Vandkraft og tagere dennes Værdi pr. Hestekraft i hvert enkelt Tilfælde, samt tagere Byggeværdien af Værket og af saameget af Bygningen, som Værkets Nedlæggelse gjorde ubrugbar, — eller om man skulde følge et andet Princip, hvorved Mølleren, paa Grund af at han idetmindste foreløbig kom ud af Virksomhed, ogsaa fik sit personlige ophørte Arbejde betalt, nemlig ikke tagere Kraften og Værket, men søge at udfinde, hvor stor aarlig Nettoindtægt Møllen i de sidste 5 Aar har givet og kapitalisere denne Indtægt ved Multiplikation med 25. — Mølleren's Jord og Baaningshuus vedkommer ikke denne Sag.

B. De mindre Vandløbs Regulering og Vedligeholdelse.

De mindre Vandløb ere nu ifølge Anordn. 29. Juli 1846 og Lov 17. Januar 1859 enten underkastede en stadig Kontrol af dertil udnævnte Synsmænd, eller uden offentlig Tilsyn medmindre der skeer Klage over slet Vedligeholdelse, hvorved der gøres Skade formedelt Vandets mangelfulde Afløb. Det vilde være godt, om Amtsvandløbsinspektøerne (saafremt saadanne blive ansatte) ogsaa fik Overtilsynet med de mindre Vandløb, som skulle være offentlig Kontrol undergivne, om det overdroges dem at forfatte Regulativer for alt Vedligeholdelsen vedkommende, og om Sogneforstanderskaberne fik Myndighed til, efter Vandløbsinspektørens Forslag og med Amtsrådet's Approbation, at foranstalte udført en deelviis eller total Udvildelse eller Fordybning af mindre Vandløb eller en Rættelse af stærke Krumninger, og lade sig Udgifterne erstatte af alle dem, der nøde Godt af Vandets forbedrede Afløb, medens man forøvrigt i Henseende til saadanne forbedrede mindre Afløb kunde blive staaende ved den hidtil gjældende Regel, at Vedligeholdelsen paaligger Brugerne af de tilgrændsende Jorder. En saadan paatænkt Regulering skulde bekendtgjøres og Vedkommendes Fordringer og Indsigelser paakjendes af Landvæsenkommissionen. — Saaledes som Forholdet nu er, ud-

fordres samtlige Vedkommendes Samtykke til et mindre Bandløbs Regulering (sfr. Anordn. 29. Juli 1846 § 42.).

C. Afvandingsgrøfter og Marktørringsaarer.

Inden jeg gaaer ind paa dette Afsnit, være det mig tilladt at fremsætte et Par sproglige Bemærkninger. For at kunne udtrykke sig med Klarhed er det paa det tekniske Gebeet lige saa vigtigt som andetsteds saavel at have betegnende Ord for de Begreber, man vil udtrykke, som ogsaa konsekvent at lægge bestemte Betydninger i de anvendte tekniske Udtryk. I Loven af 17. Januar 1859 er Ordet „Afsivning“ indført istedetfor det daniserede engelske Ord *Draining* (*drainage*); men det lader ikke til at hiint nye Ord vil finde Anklang hos Landmændene. Ordet „sive“ eller „sive af“ er egenlig intransitivt og betegner at en Vædske trækker langsomt igjennem et porøst Legeme; det er saaledes eensbetydende med hvad Kemikerne kalde „filtrere“. Ligesom Kemikeren siger: Opløsningen filtrerer igjennem Papiret, kan man ogsaa sige: Kjobenhavns Drifkevand (filtrerer eller) siver igjennem Sandlaget i Vandværksfiltrerne; ligeledes: Regnvandet vil snart sive af Jorden. Men ligesom Kemikeren ogsaa bruger Ordet filtrere i transitiv Betydning og f. Ex. siger: man filtrerer Opløsningen igjennem Papiret; saaledes kunde man ogsaa uden at gjøre Vold paa Sproget sige: man siver Kjobenhavns Drifkevand igjennem Filtrenes Sandlag; ligeledes: man kan sive Regnvandet hurtigere af Jorden ved Hjælp af nedlagte Rørledninger. Men Landmandens Dre vil ikke finde sig i at der siges: man siver Jorden af, eller man affiver Jorden, thi naar Verbet sive eller affive skal bruges transitivt, saa bliver Vandet og ikke Jorden dets Objekt.

Det engelske Ord *to drain* betyder slet ikke Andet end at tørre; i den nyere Tid har man, naar Ordet bruges i Agriculturen, indskrænket dets Begreb saaledes at det blot betegner: at tørre Marker ved Hjælp af nedlagte Rørledninger, ikke lukkede Rør, som man uheldigt har udtrykt sig, men dæf-

kede Rør med aabne Stødfuger (lukkede Rør ere saadanne, — som bruges ved Byers Forsyning med Gas og Vand og — som ere saa tæt som muligt sammensøiede for at Intet skal slippe hverken ud eller ind igjennem Sammensøiningerne; ved Draining skal derimod Vandet kunne slippe let og overalt ind i Rørene). Vi kunne faae et meget letfatteligt og betegnende Udtryk ved at oversætte Ordet drainage ved „Marktørring“, og to drain ved „at marktørre“. Enhver vil strag forstaae hvad der menes, naar der tales om at marktørre Jorden, om Marktørringsgrøfter, Marktørringspader, Marktørringsrør, Marktørringsledninger eller maastee bedre Marktørringsaarer. Hvad man med et vildledende Navn kalder Sugeledninger, kunde kaldes Greenaarer; hvad man kalder Hovedledninger, kunde kaldes Stamaarer. Aabne Grøfter, som graves i Marken til Vandafledning, kunde kaldes Afvandingsgrøfter; Stamaarerne have gjerne deres Udløb i Afvandingsgrøfter. Ordet Udtørring indeslutter i sig Begrebet om noget Skadeligt; man burde derfor ikke sige: at udtørre en Sø eller Døse. En Sø lader man løbe ud eller pomper den ud; naar Bassinet er tomt, forsyner man den tørslagne Søbund med Afvandingsgrøfter, og om man vil, tilsidst med Marktørringsaarer; i en tør Sommer kan det hændes, at Solheden udtørker Søbunden, men det er ikke det, man tilsigter. —

Hvad nu Marktørringen angaaer, saa indeholder Lov 17. Januar 1859 § 12 Stykket 2 og § 22 de Bestemmelser, som Teknikeren behøver for at kunne udføre et udarbejdet Projekt. Hvis Landmændene skulde ønske særegne Understøttelser til Marktørringens Fremme, saasom offentlige Pengelaan, offentligt Indkjøb af nye Rørfabrikationsmaskiner &c. i Lighed med hvad der er skeet i England og Belgien, saa vedkommer Sligt i alt Fald ikke den almindelige Vandafledningslov, som kun kan indbefatte de blivende Bestemmelser. Det vidner om Regjeringens og Rigsdagens gode Villie, at der i nysaanførte Lovs § 13 gives Løfte om at Private under visse Betingelser kunne faae gratis Marktørringsplaner for deres Jorder. Men

mon det bliver mere end et Løfte? Det er ikke bekendt at der hidtil er gjort noget Skridt hverken for at have Teknikere til Disposition, naar Privatmænd skulde faae ifinde at tage Indenrigsministeriet paa Ordet, eller for at have en Sum til Raadighed for saadanne Projekters Udarbeidelse. Naar Opnaaelsen af saadan Hjælp skal være forbunden med stor Vidsløstighed og Vanskelighed, naar den søgende Landmand skal vente maaskee i Maaneder, inden Ministeriet seer sig istand til at afgjøre, om den ansøgte tekniske Hjælp kan tilstaaes eller ikke, saa ville Landmændene skræmmes fra at ansøge om hiin Hjælp, og den omtalte § 13 bliver da betydningløs. I Belgien er der siden 1851 ansat tre Ingeniører til Disposition for Udarbeidelsen af Marktøringsprojekter og tre Opsynsmænd til Ledelse af Projekters Udførelse. De Private, som forlange en af hine Ingeniører til at lægge en Plan, have at betale hans Reisebefordring efter en bestemt Tægt, og 2 Rdlr. daglig i Diæter for den Tid, Terrainets Nivellement og Undersøgelse varer, og for en Opsynsmand betale de 4 Mk. for hver Dag han benyttes; for Projektets Udarbeidelse betales derimod Intet. Vor Lov lover endnu billigere Bilkær; mon Løftet vil blive benyttet?

Hvorvidt det vilde være hensigtsmæssigt at søge tilveiebragt en Lovbestemmelse om, at en Jords Eier skal kunne marktørre Jorden selv imod Brugerens Billie og lægge visse Procent af Udgiften til Brugerens aarlige Brugsafgift; eller at en Bruger skal kunne marktørre sin Jord selv imod Eieren's Billie og ved Kontraktforholdets Ophør fordre en (med den forløbne Tid aftagende) Erstatning for den ved Marktørringen tilveiebragte Jordforbedring, derom skal jeg ikke udtale nogen Mening.

Men hvad der kan og bør gøres, det er at sørge for at Systemet for Hovedafvandingsgrøfter, der danne Mellemled imellem de naturlige Vandløb og Marktørings-Stamaarene, bliver udført eller kompletteret, hvor det mangler eller kun deelviis og i fletvalgt Beliggenhed er tilstede. Under Diskussionen over

Bandloven oplystes i forrige Rigsdags-session, at der gives Steder (f. Ex. paa Falster), hvor en Hovedledning fra et marktørret Stykke Jord maa føres en halv Miil for at finde Udløb; saadanne Forhold gjøre en lille Markttørring umulig og virke meget hemmende paa større Anlæg. I Preussen, hvor Udfikstningen ikke er frenden saa hurtigt frem som her, og hvor den endnu er i Gang, lægger man, ifølge et grovt Nivellement, allerførst en Plan for et Hovedgrøstesystem over det Distrikt der skal udfikstes, og derefter lægger man Udfikstningsplanen, idet hine Grøster saa meget som muligt vælges til Eiendomsstjæl, for at de ikke skulle overføre Markerne. Hos os, hvor Udfikstningen foretoges paa en Tid, da man hertilands ingen Anelse havde om, at Bandalledning var Noget der kunde behandles efter tekniske Principer, da man troede at Enhver, der kunde grave med Spade, ogjaa forstod sig paa Bands Afledning, har Afledningen først faaet Fremgang efter Udfikstningen, og Grøsteliniere ere vel ikke altid heldigt valgte, navnlig hvor man har villet tvinge dem ind i de Stjellinier, som ere bestemte af andre end nivellitiske Hensyn. For at afhjælpe saadanne Mangler, vilde det være godt om man kunde faae tilveiebragt en Lovbestemmelse af omtrent følgende Indhold:

Naar der er Grund til at antage, at et Distrikts Hovedgrøster have en uheldig Beliggenhed for Bandalledningen eller ere utilstrækkelige for Markttørringens Fremme, skal Amtsrådet (eller Sognforstanderskabet med Amtets Approbation) være bemyndiget til at lade ved en sagkyndig Tekniker (Bandløbsinspektøren) udarbejde en paa nivellitiske Undersøgelser støttet Plan for et fuldestgjørende Hovedgrøstesystem for Amtets (Sognets) Regning. Planen skal bekendtgøres, og naar de Paagældendes Fordringer og Indsigelser ere hørte og Landvæsens- eller Overlandvæsenskommissionens Kjendelse derover er udtalt, og denne Kjendelse ikke gaaer ud paa at Planen bør opgives, saa skal Amtsrådet (Sognforstanderskabet) være bemyndiget til at foranstalte Planen med de mulig ifølge hiin

Rjendelse foretagne Modifikationer udført og lade sig Beføstningerne erstatte ikke blot af dem, igjennem hvis Grund det nye Grøstesystem kommer til at gaae, men ogsaa af de øvrige omboende Jordeiere, hvis Jorder have Fordeel af den forbedrede Vandafledning (Grændsen kan bestemmes efter en vis Høide over Bunden af det nærmeste Sted af den nye Grøst). — Den aarlige Bedligeholdelse maa vel paalægges Brugerne af de Jorder, hvorover de nye Grøster gaae.

Naar man saaledes sørger for, at der ikke mangler de fornødne Vandveie til at modtage Udløbet fra Marktørrings-Stamaarerne, saa troer jeg at det Offentlige ikke behøver at gaae videre i Tvangs Anvendelse for Marktørringens Skyld. At lægge Marktørringsledninger maa helst overlades til den Private's Forgødtbefindende; det Offentlige skal ikke tvinge de Private hertil, men kun sørge for at borttrydde alle de Hindringer, som kunne stille sig iveien for Afledningen, naar en Mand ønsker at marktørre sin Eiendom. —

Endnu engang kommer jeg i Anledning af Grøstespørgsmaalet til at berøre Møllernes Forhold til de omliggende Jorder. Naar et Stemværk stemmer et Vandløb saameget iveiret, at de omliggende Jorder, som skulde have naturligt Afløb til den opstemmede Deel af Vandløbet, ikke kunne blive af med det paa dem værende Vand (Regn, Sne, Kildevæld), skulle da disse Jorders Besiddere, bortset fra Expropriations-spørgsmaalet, være aldeles værgeløse ligeoverfor den Hævdoret paa Opstemningen, som Mølleren har faaet tvertimod Lovens Bydende, der forbyder at opstemme Vand saaledes at det gjør Skade? Naar der fra saadanne forsurede Jorder gaae Grøster, som udmunde i Vandløbet ovenfor Stemværket, har man da Ret til at forlægge disse Grøsters Udløb til et Sted af Vandløbet nedenfor Stemværket? Mølleren siger naturligviis Nei, i Henhold til Danske Lovs 5—11—6 og 7 (Mand maa ej nogen til Skade fælde Vand fra sit sædvanlige Løb, som det af Alders Tid løbet haver, og ej fra anden Mand's Fiskedamme og ej fra anden Mand's Jord. — Hvo

som fælder Vand af sit sædvanlige Løb og rende andre til Skade, hand skal stævne det til igjen inden femten Dage og bøde alle Ejere tre Lod Sølv; men spiller mand andens Mølle-dam, eller Fiske-dam, og det lovligen bevist, da betale hand Skaden og bøde tressindstyve Lod Sølv). Det er rimeligt at Loven her kun hentyder til de naturlige Vandløb, saa at Meningen bliver den, at man ikke maa lede Vandet ud af diise, Rogen til Skade. Men hvis i et forefaldende Stridstilfælde Domstolene virkelig skulde komme til det Resultat, at Mølleren ikke blot skal have Rettighed over (sin Deel af) Vandet, som findes i Vandløbet, men ogsaa over Vandet i de ovenfor Stembærket tilløbende Grøfter, saa maa det dog vistnok i hvert Fald ansees for utvivlsomt, at Mølleren ikke kan have ringeste Rettighed over det Vand, som findes ei i Grøfterne, men paa Markerne, og som altsaa ikke har „Løb og Rende“, thi i modsat Fald maatte man konsekvent komme til det Resultat, at Møllerne ogsaa have Rettighed over Skyerne, hvorfra alt Vandet kommer. Naarlig bliver det utvivlsomt, naar de paagjældende Marker ligge saa lavt, at deres Vand ikke kan faae Afløb til Mølleaaen ovenfor Stembærket og netop af den Grund bliver staaende i Jorden, og altsaa ikke kan komme Mølleren til Nytte. Skal man være nødt til at lade dette Vand stagnere og noies med det Afgang ved Fordunstning? Hvor det er praktisk udførbart, har man vistnok allerede nu Ret til at forsyne saadanne Jorder med nye dybe Afvandingegrøfter, som udmunde i Vandløbet nedenfor Stembærket; man kan lade de gamle ovenfor Stembærket udløbende Grøfter blive som de ere, og hvor de nye Grøfter krydse de gamle, kan man lede de første under de sidste, saa at deres Vand ikke blandes. Mølleren kan i et saadant Tilfælde ikke faae nogenjomhøist lovlig Ret til Klage, naar man kun holder de nye Grøfter saa langt fra den opstemmede Deel af Vandløbet, at der ikke beviisligt trækker Vand fra dette ind i Grøfterne.

Med disse Betragtninger slutter jeg for dennefinde mine Bemærkninger over Vandløbslovgivningen, haabende at de i Sagen Interesserede ikke ville flaae sig aldeles til No, men underkaste den en ny omhyggelig Drøftelse og arbejde for, at den hele Vandløbslovgivning om ikke altfor lang Tid maa blive underkastet saadanne Forbedringer, som findes tjenlige til at bortfjerne nogle endnu eksisterende Hindringer for den frie Beherskelse af Jordernes Vandmængde, med andre Ord: for Befæstelsen af en af Landbrugets vigtigste Grundstøtter.
